

แนวคิด ทฤษฎี หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานการนิเทศภายใน โรงเรียนในโครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่างๆ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาและสามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลอ้างอิงทางวิชาการในเรื่องต่างๆ ตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. การนิเทศการศึกษา
  - 1.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา
  - 1.2 ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา
  - 1.3 จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา
  - 1.4 หลักการนิเทศการศึกษา
2. การนิเทศภายในโรงเรียน
  - 2.1 ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
  - 2.2 ความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน
  - 2.3 จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
  - 2.4 หลักการนิเทศภายในโรงเรียน
3. การดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน
4. โครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนิเทศการศึกษา

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

คำว่า “การนิเทศการศึกษา” มีความหมายของการนิเทศการศึกษาแตกต่างกันตามบุคคลสมัย ซึ่งมีนักการศึกษาและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

ไวลส์ และโลเวลล์ (Wiles and Lovell, 1983) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ ระบบพฤติกรรมขององค์กร ซึ่งเป็นการทำงานที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการสอนของครูในระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนแก่นักเรียนให้ดีขึ้น

แฮริส (Harris, 1985) การนิเทศการศึกษา หมายถึง สิ่งที่เป็นบุคลากรในโรงเรียนกระทำต่อบุคลากรหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อคงไว้หรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติการปฏิบัติงานของโรงเรียนที่ส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการสอนที่ใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน

โอลิวา (Oliva, 1989) ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า เป็นการช่วยเหลือครูเป็นพิเศษเพื่อให้ปรับปรุงการเรียนการสอน และคำสำคัญที่บ่งบอกถึงพฤติกรรมที่ปฏิบัติในการนิเทศศึกษาก็คือ การบริการและการช่วยเหลือ

ชาญชัย อาจิมสมาจาร (2525) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาคือ กิจกรรมที่ทุกฝ่ายร่วมมือกันทดลองตามวิธีการ โดยความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศึกษานิเทศก์จะเป็นแบบเพื่อนมากกว่าเป็นการบังคับบัญชาหรือควบคุม การนิเทศในสมัยใหม่จึงเป็นการร่วมมงานของครูและศึกษานิเทศก์เพื่อประเมินผลตนเอง

นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2529) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศในการแนะนำหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อรู้จักวิธีปรับปรุงการสอนหรือการให้การศึกษา ช่วยให้เกิดความงอกงามในวิชาชีพทางการศึกษา ช่วยพัฒนาครู ช่วยในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และช่วยเหลือครูและปรับปรุงวิธีสอน

สงัด อุทรานันท์ (2530) มีความเห็นว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า เป็นกระบวนการทำงานและร่วมมือระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศเพื่อประสิทธิภาพอันสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2546) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การช่วยเหลือ การให้บริการ การให้คำปรึกษาแนะนำ การสนับสนุนทางวิชาการเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน และพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนด้วยกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างศึกษานิเทศก์ ครู และผู้บริหารโรงเรียน

วัชรรา เล่าเรียนดี (2548) กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาว่า เป็นกระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้ให้การนิเทศหรือผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนสอนของครูให้ได้มาซึ่งประสิทธิผลในการเรียนของนักเรียน

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การทำงานที่เป็นขั้นตอนร่วมกันของครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนในการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข กระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน โดยมีเป้าหมายที่สูงสุดเพื่อพัฒนาการด้านการเรียนรู้ของนักเรียนได้เต็มตามศักยภาพ

ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา

ในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพสังคมและเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาคด้วย โดยจะต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง และแก้ไขกระบวนการเรียนจัดการเรียนรู้ของครูให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ดังนั้นเมื่อมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร กระจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูก็ย่อมปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปด้วย ครูจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาเพิ่มพูนตนเองให้มีความรู้และทักษะต่างๆ ครูต้องได้รับการนิเทศและคำแนะนำเพื่อสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมใหม่ ดังมีผู้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

วินัย เกษมเศรษฐ์ (2521) กล่าวว่าความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาเกิดขึ้นจาก

1. กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคม เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปให้สอดคล้องด้วย
2. การผลิตครู ต้องเป็นที่ยอมรับว่า สถาบันผลิตครูบางแห่งไม่สามารถผลิตครูที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เมื่อครูไปทำงานในโรงเรียนแล้ว ต้องมีการฝึกอบรมครูประจำการ (In service Training) อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ครูเป็นผู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง
3. ในการรักษามาตรฐานการศึกษาต้องอาศัยผู้ชำนาญ โดยเลือกมาจากผู้ที่มีความรู้มาทำงานและช่วยนิเทศความรู้ใหม่ให้แก่ครูประจำการให้มีความคิดก้าวหน้า

ชาญชัย อาจิณสมภาร (2523) กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาว่า

1. มีความจำเป็นในการให้บริการทางวิชาการแก่ครู
2. มีความจำเป็นต่อความเจริญงอกงามของครู
3. มีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครูในการเตรียมการสอน
4. มีความจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีอยู่เสมอ
5. มีความจำเป็นต่อภาวะผู้นำทางวิชาชีพและประชาธิปไตย

วิจิตร วรตบงกฐและคณะ (2524) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาว่า การนิเทศการศึกษาจำเป็นจะต้องจัดให้มีขึ้น เนื่องจาก

1. สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ การศึกษาจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย

2. ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ เพิ่มมากขึ้น จำเป็นที่ครูจะต้องติดตามศึกษาความรู้ให้เท่าทันอยู่ตลอดเวลา

นิติตันปีที 2 สาขาวิชานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รุ่นที่ 24 (2530) กล่าวไว้ว่า การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสังคม ครูจึงสมควรจะได้มีการปรับปรุงตนเองในทางวิชาการอยู่ตลอดเวลา อันจะทำให้รักษามาตรฐานการศึกษา และจะเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการเรียนการสอนมากขึ้น

ไพศาล เทียมเวช (2534) กล่าวว่า ความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศการศึกษามีเหตุผล 2 ประการ คือ ความจำเป็นเกี่ยวกับระบบสังคมและเทคโนโลยีและความจำเป็นเกี่ยวกับระบบโรงเรียน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2546) กล่าวถึงความสำคัญของการนิเทศการศึกษาว่า เกิดขึ้นจากการที่นักการศึกษาของประเทศไทยนำระบบการจัดการศึกษาจากต่างประเทศเข้ามา พัฒนาระบบการจัดการศึกษาของประเทศไทย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการหลักสูตรการเรียนการสอน นวัตกรรมและเทคโนโลยี ผู้บริหารและครูจำเป็นต้องพัฒนาตนเองและองค์กรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวการนิเทศการศึกษาจึงมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือพัฒนา และปรับปรุงการจัดการของสถานศึกษา และพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดด้วยวิธีการต่างๆ ที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุดสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

กล่าวโดยสรุป ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษา ทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงต้องเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในด้านการปฏิบัติงานในวิชาชีพครู

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษานับเป็นทิศทางที่สำคัญในการดำเนินการนิเทศการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวถึง ดังนี้

อดัมส์ และ ดิกกี (Adams and Dickey, 1969) ได้สรุปความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ 6 ประการ คือ

1. ช่วยให้ผู้รู้จักคิดค้นคว้าหาวิธีทำงานด้วยตนเอง
2. มุ่งให้ผู้รู้จักวิเคราะห์ปัญหาของตนเอง
3. ช่วยให้ผู้รู้จักมั่นคงและมีความเชื่อมั่นในความสามารถ
4. ช่วยให้ผู้มีความคุ้นเคยกับแหล่งวิทยาการ
5. ช่วยให้ผู้เข้าใจปรัชญาการศึกษาที่ถูกต้อง
6. ช่วยเผยแพร่ให้ชุมชนเข้าใจแผนการศึกษาของโรงเรียน

กู๊ด (Good, 1973) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทางอาชีพ ช่วยพัฒนาความสามารถของครู ช่วยในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ช่วยเหลือจัดสรร สื่อ วัสดุ และปรับปรุงวิธีสอน

สังค์ อุทรานันท์ (2530) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการนิเทศการศึกษา คือ

1. การนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคน เป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคคลเหล่านั้นได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น
2. การนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนางาน โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่นักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตจากการสอนของครู และบุคลากรทางการศึกษา
3. การนิเทศการศึกษาเพื่อสร้างประสานสัมพันธ์ โดยผลที่เกิดจากการนิเทศการศึกษาจะเกิดจากการทำงานร่วมกัน ผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งไม่ใช่การทำงานภายใต้การถูกบังคับและคอยตรวจตราหรือจับผิด
4. การนิเทศการศึกษาเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากการนิเทศการศึกษาไม่ได้ทำการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว การนิเทศการศึกษาก็ย่อมจะประสบผลสำเร็จได้ยาก

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538) กล่าวเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาว่า เพื่อพัฒนาคน พัฒนาการให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนางานด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ช่วยประสานงานและความร่วมมือให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังสร้างความมั่นคงในอาชีพครู สร้างสรรค์กำลังใจให้แก่ครูเพื่อจะได้ร่วมมือกันพัฒนา นักเรียนให้เกิดพัฒนาการตามความมุ่งหมายของการศึกษา

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2539) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อให้โรงเรียนมีคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด
2. เพื่อให้โรงเรียนสามารถบริหารและจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
3. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ทนต่อการเปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
4. เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนได้พัฒนา เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติงาน ตลอดจนความก้าวหน้าในวิชาชีพ
5. เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติและพัฒนางานตามหน้าที่

6. เพื่อให้เกิดการประสานงานและความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สดี ไส ศรีสวัสดิ์ (2546) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคน พัฒนาครู ช่วยเหลือครู ให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลตามความมุ่งหมายของการศึกษา

วัชรวิภา เล่าเรียนดี (2548) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาว่า เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนให้ครูสามารถพัฒนางานในวิชาชีพของตนเองได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลถึงผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวมในที่สุด

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีความรู้และทักษะในการพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองตลอดจนภาระงานที่จำเป็นในวิชาชีพครู ส่งผลให้นักเรียนเกิดพัฒนาการในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดตามความมุ่งหมายของการศึกษา

หลักการนิเทศการศึกษา

หลักการนิเทศการศึกษา เป็นแนวทางให้ผู้นิเทศปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีนักการศึกษาได้เสนอหลักการนิเทศการศึกษา ดังนี้

เบอร์ตัน และบรัคเกอร์ (Burton and Bruckner, 1965) ได้กำหนดหลักการนิเทศการศึกษาไว้ว่า

1. การนิเทศการศึกษาควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา (Theoretically Sound) คือ เป็นไปตามค่านิยม ความจริง ตามกฎเกณฑ์ กวรมีการวิวัฒนาการทั้งทางด้านเครื่องมือและกลวิธี โดยมีจุดมุ่งหมายและนโยบายที่แน่นอน

2. การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific) คือเป็นไปอย่างมีลำดับ เป็นระเบียบในการทำงาน มีการรวบรวมและสรุปผลจากข้อมูลอย่างถูกต้องเชื่อถือได้

3. การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย (Democratic) คือ เคารพในตัวบุคคล คำนึงถึงความแตกต่างระว่างบุคคล เปิดโอกาสให้มีความร่วมมือ ใช้อำนาจน้อยที่สุด

4. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการสร้างสรรค์ (Creative) คือแสวงหาความสามารถ พิเศษของแต่ละบุคคล ส่งเสริมให้แสดงออก และพัฒนาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการทำงานให้มากที่สุด

มาร์ค และสตอปส์ (Mark and Stoops, 1978) ได้ให้หลักเบื้องต้นของการนิเทศศึกษาไว้ ดังต่อไปนี้

1. การนิเทศการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการศึกษา ซึ่งจะเป็นบริการที่จะ ทำเป็นทีมและอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกัน

2. ครูทุกคนต้องการและมุ่งหวังจะได้รับการช่วยเหลือด้านการนิเทศ ซึ่งบริการ ด้านนี้จะต้องอยู่ในความรับผิดชอบของครูใหญ่

3. การนิเทศการศึกษาถูกปรับให้ตรงกับความต้องการของแต่ละบุคคลที่เป็น บุคลากรของโรงเรียน

4. การนิเทศการศึกษาจะช่วยจำแนกและประกาศความต้องการของบุคลากรและ ต้องให้เกิดผลดี

5. การนิเทศการศึกษาจะช่วยให้เป้าหมายและจุดมุ่งหมายทางการศึกษาชัดเจน ยิ่งขึ้น

6. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยปรับปรุงทัศนคติและสัมพันธภาพของมวล สมาชิกของคณะบุคคลในโรงเรียน และช่วยพัฒนาในด้านความรู้สึกต่อชุมชนในด้านดี

7. การนิเทศการศึกษาจะต้องช่วยในการจัดและบริหารกิจกรรมร่วมหลักสูตรซึ่ง จัดสำหรับนักเรียน

8. ความรับผิดชอบในการปรับโครงการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนนั้นจะต้องเป็น หน้าที่ของครู ซึ่งทำเพื่อชั้นเรียน และเป็นความรับผิดชอบของครูใหญ่ในการทำเพื่อ โรงเรียน

9. จะต้องมีงบประมาณด้านการนิเทศการศึกษาไว้ในงบประมาณประจำปี

10. การวางแผนด้านการนิเทศการศึกษาทั้งระยะสั้นและระยะยาว จะต้องให้ผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วม

11. จะต้องจัดให้มีคณะบุคคลเป็นผู้บริหาร โครงการนิเทศการศึกษา

12. การนิเทศการศึกษาควรจะช่วยให้การแปลและนำเอกสารค้นพบทางวิจัยทางการศึกษาใหม่ๆ มาใช้

13. การวัดประสิทธิผลของโครงการนิเทศการศึกษาควรกระทำโดยผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการและผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือ

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2523) กล่าวว่า หลักการนิเทศศึกษามี 6 ประการ คือ

1. การนิเทศการศึกษาจะต้องสัมพันธ์กับการบริหาร
2. การนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญา
3. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิทยาศาสตร์
4. การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย
5. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการสร้างสรรค์
6. การนิเทศการศึกษาควรส่งเสริมความก้าวหน้า

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538) ได้ให้ความเห็นว่า การนิเทศการศึกษาควรจะต้องอยู่บนหลักการที่ถูกต้องตามหลักวิชา มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน มีการวางแผนงานอย่างเป็นระเบียบ เป็นประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความสามารถเชิงสร้างสรรค์ ทั้งทางด้านความคิดเห็นและการกระทำ ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ รวมทั้งให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานด้วย

กล่าวโดยสรุป หลักการนิเทศการศึกษาควรเกิดจากความร่วมมือของครูและบุคลากรทางการศึกษา ดำเนินการอย่างเป็นประชาธิปไตย มีแบบแผนเป็นลำดับขั้นตอน ถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ตลอดจนให้ขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรทุกคนที่เกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน

การนิเทศภายในโรงเรียน

ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นวิธีการหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ดังที่มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

ตีปพนนท์ เกตุทัต (2518) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศภายในโรงเรียนจัดเป็นการนิเทศการศึกษาโดยอาศัยบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นผู้นิเทศ ได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หรือหัวหน้าหมวดวิชา รวมทั้งผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ มีประสบการณ์ในการสอนเฉพาะสาขาวิชา บุคลากรเหล่านี้จะต้องมีความสามารถทำการนิเทศครูในรูปแบบของการเป็นพี่เลี้ยง การปรึกษามานในหมู่คณะ การให้ความรู้เพิ่มเติมถือเป็นหลักการหลักกำลังกันปฏิบัติงานให้สำเร็จด้วยดี

สังค อุทรานันท์ (2526) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน คือ กระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนภายในโรงเรียน โดยการร่วมมือของบุคลากรทั้งหมดภายในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้ การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก คือ การสอนหรือการสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคม ให้เต็มวัยและดามศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538) กล่าวถึงความหมายการนิเทศภายในโรงเรียนว่า เป็นการดำเนินงานของผู้บริหารโรงเรียนที่ทำงานร่วมกับครูในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้

ชาลี มณีศรี (2538) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน เพื่อปรับปรุงแก้ไขพัฒนาครูให้การสอนมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2539) กล่าวเกี่ยวกับความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า เป็นการนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยอาศัยแนวคิดในการกระจายอำนาจทางการศึกษาที่สนับสนุน ส่งเสริม และหาแนวทางให้เกิดกระบวนการที่ผู้นิเทศ ซึ่งได้แก่ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา ครูผู้ชำนาญการ ฯลฯ ดำเนินการโดยใช้ภาวะผู้นำเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจการประสานงาน และการใช้ศักยภาพในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่อันจะส่งผลต่อการพัฒนางานของโรงเรียนนั้นๆ โดยส่วนรวม

สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2540) ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า หมายถึง กระบวนการในการปฏิบัติงานที่ผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนร่วมมือกันจัดขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงงานต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนในทางที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

กัลยา หอยทอง (2544) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง ความพยายามของบุคลากรภายในโรงเรียนนับตั้งแต่ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และคณะครู พัฒนาการจัดการเรียนสอนให้ดีขึ้น เพื่อส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนมีประสิทธิภาพ

วัชรวิภา เล่าเรียนดี (2545) กล่าวถึง การนิเทศภายในโรงเรียนว่า เป็นกระบวนการนิเทศการศึกษาและกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนที่จัดดำเนินการในโรงเรียนโดยบุคลากรในโรงเรียนเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนโดยตรง

วีระชาย กำนัดมณี (2546) กล่าวเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนว่า หมายถึงการส่งเสริม สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียน ให้ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนให้มี ประสิทธิภาพอันจะส่งผลถึงคุณภาพการศึกษาของนักเรียน

โสภานิต เบ็ญจวิไลกุล (2548) ได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่า หมายถึงกระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนในการช่วยเหลือ สนับสนุนแนะนำซึ่งกันและกัน ในการพัฒนา ปรับปรุง ให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิด ประสิทธิภาพและบรรลุเมตตภาพระสงค์ และเพื่อให้เกิดการพัฒน ขึ้นในตัวผู้เรียนในทุกด้าน โดย บุคลากรในโรงเรียน รวมถึงเป็นการพัฒนาความก้าวหน้าของครูอีกทางหนึ่งด้วย

จากความหมายดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียน เป็น การปฏิบัติงานร่วมกัน ของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคนในโรงเรียนในการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข กระบวนการจัดการเรียนรู้ของครู ตลอดจนภารกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการ จัด การศึกษาในโรงเรียน เพื่อมุ่งให้นักเรียนมีพัฒนาการในการเรียนรู้ทุกด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตามความมุ่งหมายของมาตรฐานการศึกษา

ความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน

มีนักการศึกษาหลายคนได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

สังัด อุทรานันท์ (2530) ได้กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็น คือ

1. ศึกษานิเทศโดยตำแหน่งมีจำนวนจำกัด ไม่สามารถตอบสนองความต้องการ ในการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนต่างๆ ได้ทั่วถึง
2. สภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน จึงเป็นการ ยากที่ศึกษานิเทศซึ่งอยู่ภายนอกโรงเรียนจะรู้สภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียน ได้ การสนองความต้องการจึงเป็นไปได้ยาก
3. ในสภาพปัจจุบันบุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ และบางคนยังมีความสามารถชำนาญในเฉพาะสาขาวิชาอีกด้วย จึงสมควรจะใช้ทรัพยากรบุคคล เหล่านี้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และยังเป็น การยอมรับซึ่งกันและกันอีกด้วย
4. เป็นการสอดคล้องกับปรัชญา หลักการและวิธีการของการนิเทศสมัยใหม่ มาก ที่สุด ซึ่งการนิเทศสมัยใหม่จะเกิดขึ้น โดยความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่มีใครคอยชี้แนะ ให้ทำงานอยู่ตลอดเวลา

กิติมา ปรีดีคิดก (2532) กล่าวถึง ความจำเป็นและความต้องการที่จะจัดให้มีการนิเทศ ภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. เป็นการส่งเสริมกำลังของศึกษานิเทศก์และผู้บริหารการศึกษาซึ่งไม่เพียงพอที่จะนิเทศการศึกษาอย่างทั่วถึง
  2. การนิเทศโดยบุคลากรของโรงเรียนเองนั้น ผู้นิเทศเป็นผู้ใกล้ชิดกับปัญหาที่มีอยู่ในโรงเรียน ย่อมเป็นผู้รู้ปัญหาได้ดีและแก้ปัญหาได้ตรงจุดกว่าการที่จะให้คนภายนอกมานิเทศ
  3. ผู้นิเทศในโรงเรียนมีความคุ้นเคยกับครูอยู่แล้ว ทำให้บรรยากาศในการนิเทศทำได้เป็นอย่างดีเอง ไม่ต้องเสียเวลาสร้างความคุ้นเคยเหมือนศึกษานิเทศก์หรือผู้บริหารภายนอกโรงเรียน
  4. ผู้นิเทศสามารถติดตามการปฏิบัติงานหรือผลการนิเทศได้ตลอดเวลาเพราะอยู่ใกล้ชิดกันและสามารถทำงานดำเนินไปถึงจุดมุ่งหมายโดยไม่ขาดความต่อเนื่อง
- นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2534) ระบุสาเหตุและความจำเป็นในการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ไว้ว่า

1. การเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการศึกษา
2. การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการพัฒนาของหลักสูตร
3. ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
4. ความเชื่อซาเทิกเฉยและการขาดความสนใจของครู ซึ่งได้รับการกระตุ้นให้ตื่นตัวอยู่เสมอ
5. วิทยาการ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง
6. การขาดประสบการณ์ของครูใหม่หรือครูเก่าเพื่อให้ก้าวทันต่อเทคโนโลยีและวิธีสอนใหม่
7. ผลการวิจัยค้นคว้าใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในทางวิชาการซึ่งได้รับการเผยแพร่ ควรมีการนำไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาการศึกษาให้เจริญก้าวหน้า
8. ปรัชญาและอุดมการณ์ทางการศึกษาที่เปลี่ยนแปลง ควรได้รับการถ่ายทอดและตอบสนองจากบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ชารี มณีศรี (2538) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็น เนื่องจาก

1. การนิเทศภายในไม่ทั่วถึงและการนิเทศไม่มีคุณภาพ
2. ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ครูดีมิใช่ผู้สอนดี มีความรู้ประพฤติดีเท่านั้น แต่ต้องบริหารเวลาเพื่อสังคม ชุมชน พัฒนาบุคลากรในโรงเรียนและพัฒนาการนิเทศกันเอง
3. การช่วยเหลือกันและกัน โดยการประสานการนิเทศภายในและภายนอก นิเทศให้โรงเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ
4. ปรับปรุงงานวิชาการ ซึ่งแต่ละโรงเรียนมีสภาพข้อจำกัดไม่เหมือนกัน การที่คนภายในรู้เรื่องดีที่สุดจะทำให้การพัฒนาการนิเทศภายในเป็นไปได้รวดเร็ว

5. การยอมรับ บุคคลที่จะเป็นผู้นำหรือหัวหน้าคนจะต้องให้ผู้อื่นยอมรับ ควรคำนึงถึงคุณลักษณะด้านวิชาการ ด้านคุณธรรม ความประพฤติเป็นแบบอย่าง เป็นครูของครู การยอมรับเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินการนิเทศภายใน

6. ปัญหาตัวเร่งที่สำคัญ เช่น ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ สภาพการสอนที่เปลี่ยนแปลงไป สื่ออุปกรณ์การสอน การประเมินและผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักเรียน เป็นต้น

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538) กล่าวเกี่ยวกับความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็นต่อการส่งเสริมการเรียนการสอน การนิเทศจากบุคคลภายนอกอาจจะลดความจำเป็นลง ในเมื่อสภาพปัจจุบันขาดแคลนผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ตลอดจนสนับสนุนอื่นๆ ประกอบกับปัจจุบันบุคคลภายในโรงเรียนมีความรู้ความสามารถเพียงพอ เป็นผู้รู้ปัญหาแท้จริงในการเรียนการสอนภายในโรงเรียนของตนเองมากที่สุด

สมานจิตร พงษ์สนาม (2542) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็นเนื่องจาก

1. เป็นการนิเทศที่ตรงต่อความต้องการ ผู้นิเทศรู้ปัญหาภายในโรงเรียน และเป็น การส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกัน

2. ความจำกัดในการให้บริการของผู้นิเทศจากภายนอกโรงเรียน

3. ความสามารถของบุคลากรในโรงเรียนมีมากพอ จึงเป็นประโยชน์ต่อ กระบวนการนิเทศ

4. การนิเทศติดตามผลเป็นไปอย่างใกล้ชิด เพราะผู้นิเทศอยู่ภายในโรงเรียน

รัชณี ไชยสิทธิ์ (2544) ได้กล่าวไว้ว่า ความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศภายในโรงเรียน ได้แก่ การนิเทศจากภายนอกไม่มีกำลังพอและไม่ทั่วถึง บุคลากรภายในโรงเรียนมีความรู้ความสามารถมากขึ้น และความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ทำให้ครูต้องพัฒนาตนเอง ซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาของการนิเทศได้ตรงจุด และตรงกับความต้องการของโรงเรียน

ศดใส ศรีสวัสดิ์ (2546) กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความสำคัญจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องจัดการนิเทศภายในด้วยความร่วมมือกันเองของบุคลากรภายในโรงเรียน เพื่อปรับปรุงพัฒนางานด้านต่างๆ ของโรงเรียน จะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในโรงเรียนได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการ

จากแนวคิดที่เกี่ยวกับความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียนดังกล่าว สรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็นและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ตลอดจนบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับปัญหาและความต้องการของครูและโรงเรียน อีกทั้งจำนวนของศึกษานิเทศก์จากภายนอกโรงเรียนยังไม่เพียงพอกับความต้องการในการช่วยเหลือ ปรับปรุง และ แก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียน การใช้ความรู้ ความสามารถและศักยภาพของครูภายในโรงเรียนเองจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ดีที่สุดในการร่วมมือ

ร่วมใจกันพัฒนาคุณภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครูและการปฏิบัติงานตามภารกิจอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายภายในโรงเรียน

จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

การดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียนจำเป็นต้องมีกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้มีแนวทางการปฏิบัติการนิเทศภายในที่ชัดเจน มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิงคารวัฒน์ (2528) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า เป็นการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้ผลงานดี มีคุณภาพสูง พัฒนางาน พัฒนาคน ประสานงาน ประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรที่เกี่ยวข้อง สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

กรมสามัญศึกษา (2534) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นไปเพื่อช่วยเหลือให้บุคลากรเข้าใจเป้าหมายและความต้องการของโรงเรียน ส่งเสริมความสามารถ สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ จนส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรโดยส่วนรวม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. เพื่อเป็นการช่วยเหลือให้ครูสามารถปรับปรุงตนเองและกิจกรรมการเรียน

การสอน

2. เพื่อช่วยพัฒนาพฤติกรรม บุคลิกภาพการสอนของครูให้ดีขึ้น
3. เพื่อสนับสนุนความรู้ความสามารถของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. เพื่อกำกับควบคุมติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอย่างต่อเนื่อง
5. เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกันเป็นคณะ

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้คือ

1. เพื่อช่วยเหลือครูในการพัฒนาปรับปรุงตนเอง
2. เพื่อส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตร
3. เพื่อช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการสอนของตนเองให้ดีขึ้น
4. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียนได้ช่วยเหลือเพื่อน

ครูด้วยกัน

5. เพื่อส่งเสริมให้คณะครูมีความสนใจในนวัตกรรม สื่อ และอุปกรณ์การสอน

6. เพื่อส่งเสริมให้คณะครูมีความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กนักเรียนให้สูงขึ้น
7. เพื่อช่วยเหลือครูในการประเมินผลนักเรียน
8. เพื่อส่งเสริมให้ครูรู้จักประเมินผล โครงการและการปฏิบัติงาน

และความก้าวหน้าในวิชาชีพ

9. เพื่อช่วยให้ครูประสบความสำเร็จและมีความรู้ที่มั่นคงในชีวิตและอาชีพ

สมานจิตร พงษ์สนาม (2542) ได้กล่าวไว้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยเหลือครูให้มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาการเรียนการสอนตามหลักสูตร ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และช่วยประสานให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาตามความมุ่งหมายของการศึกษา

กัลยา หอยทอง (2544) กล่าวเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า เป็นการมุ่งพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน เข้าใจจุดมุ่งหมายของการศึกษา ตลอดจนบทบาทหน้าที่รับผิดชอบและกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง อันมีผลต่อนักเรียนทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

วัชรวิภา เล่าเรียนดี (2548) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า เป็นการมุ่งพัฒนาปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนโดยตรง เพื่อให้ครูพัฒนาตนเองทางด้านการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาการในวิชาชีพของตนเองให้เจริญก้าวหน้า

จากจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อมุ่งให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนได้เกิดการพัฒนาปรับปรุงการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนพัฒนาเพิ่มพูนความรู้ความสามารถของตนเองในการปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายได้อย่างเต็มตามศักยภาพ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ มีทักษะในการดำรงชีวิต อีกทั้งยังมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตรงตามจุดหมายของหลักสูตร อันเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการศึกษา

หลักการนิเทศภายในโรงเรียน

นอกจากการนิเทศภายในโรงเรียนจะดำเนินงานโดยยึดจุดมุ่งหมายแล้ว ยังต้องอาศัยหลักการเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ได้นำเสนอหลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

สงัด อุทรานันท์ (2530) กล่าวเกี่ยวกับหลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียนต้องถือว่า การนิเทศเป็นงานในความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนโดยตรง สำหรับการดำเนินงานนิเทศนั้น ผู้บริหารอาจจะดำเนินการเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทนก็ได้

2. การนิเทศภายในโรงเรียนจะสำเร็จลงได้ก็จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือทั้ง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ หากขาดความร่วมมือจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งการนิเทศจะไม่มีโอกาสพบกับความสำเร็จเลย

3. จะต้องตระหนักถึงความเข้าใจว่า การนิเทศภายในโรงเรียนนั้นเป็นการทำงานร่วมกัน เพื่อช่วยพัฒนาเพื่อนร่วมงานให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น การนิเทศไม่ใช่เป็นการบังคับ ชูเชิง หรือคอยจับผิดแต่ประการใด

4. บุคลากรในโรงเรียน ต้องมีการยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ในสภาพความเป็นจริงแล้วไม่มีใครที่จะเชี่ยวชาญทุกๆ ด้าน ดังนั้น จึงน่าจะได้แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความเชี่ยวชาญให้แก่เพื่อนร่วมงาน เพื่อให้ทุกคนมีความรู้ความสามารถสูงขึ้น

5. การนิเทศภายในโรงเรียน จะต้องเกิดจากความจำเป็นในการแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

6. การสร้างเสริมกำลังใจของผู้บริหาร จะมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้นจึงถือว่าการสร้างเสริมกำลังใจของผู้บริหาร จะส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลของการนิเทศภายในโรงเรียนด้วย

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2532) ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้

1. มีความถูกต้องตามหลักวิชา หมายถึง การดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่วางไว้ตามสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ ตามความเป็นจริงและกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

2. เป็นวิทยาศาสตร์ หมายถึง การทำงานอย่างมีระบบ มีวิธีการในการศึกษาปรับปรุง และประเมินผล โครงการนิเทศภายในโรงเรียนจะเกิดมาจากการวิเคราะห์ การรวบรวมข้อมูล และสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อถือได้

3. เป็นประชาธิปไตย หมายถึง จะต้องเคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน และรู้จักใช้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

4. เป็นการสร้างสรรค์ หมายถึง เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล แล้วเปิดโอกาสให้ได้แสดงออก และพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

5. เป็นการสร้างความเชื่อมั่น หมายถึง เป็นการเสริมสร้างความสามารถของครู เพื่อให้มีความมั่นใจในการทำงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

6. เป็นการพัฒนางาน หมายถึง เป็นการพัฒนาวิชาชีพ (ครู) มากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

7. เป็นการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง หมายถึง การทำงานด้วยความเข้าใจอันดีต่อกัน มีความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึง หลักการของกรณีศึกษาภายในโรงเรียนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ ดังนี้

1. กรณีศึกษาภายในจะต้องทำอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องตามขั้นตอนกระบวนการกรณีศึกษา

2. บุคลากรที่เป็นหลักสำคัญในการดำเนินการพัฒนาระบบกรณีศึกษาภายในสถานศึกษา คือ ผู้บริหารโรงเรียน โดยความร่วมมือของคณะครูในโรงเรียน

3. กรณีศึกษาภายในสถานศึกษา จะต้องสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาของครูและของโรงเรียน และสอดคล้องกับระดับพัฒนาการของครู

4. เป้าหมายสำคัญในการกรณีศึกษา คือ การส่งเสริมสนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนประสบความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจหลัก คือ การสอน หรือการสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านให้เต็มวัยและเต็มศักยภาพ โดยมีหลักสูตรเป็นกรอบกำกับในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรืออาจกล่าวสั้นๆ ได้ว่า เป้าหมายสำคัญของการกรณีศึกษาในสถานศึกษา คือ การสร้างครูมืออาชีพ

วีระชาย กำเนิดมณี (2546) กล่าวว่า กรณีศึกษาภายในโรงเรียนจะต้องสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของครู โดยใช้หลักการปฏิบัติงานตามวิถีทางประชาธิปไตย โดยอาศัยความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของครูในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักการกรณีศึกษาภายในโรงเรียนจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบขั้นตอนตามหลักวิชาการ มีความเป็นประชาธิปไตย สามารถตอบสนองกับสภาพปัญหาและความต้องการของครูและบุคลากรของโรงเรียน โดยใช้ความร่วมมือร่วมใจของฝ่ายบริหาร คณะครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ของครูและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนให้สูงขึ้น ตลอดจนต้องสอดคล้องกับทิศทางและจุดหมายของหลักสูตร

การดำเนินงานกรณีศึกษาภายในโรงเรียน

มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกรณีศึกษาได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานกรณีศึกษาภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2534) ได้กล่าวถึงรายละเอียดและวิธีการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดและแจ้งนโยบาย เป็นการแจ้งหลักการกำหนดนโยบายกรณีศึกษาภายในโรงเรียน

ขั้นที่ 2 การแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการกำหนดบุคลากร
ในคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน และกำหนดคุณสมบัติของคณะกรรมการนิเทศภายใน
โรงเรียน

ขั้นที่ 3 การเตรียมการก่อนปฏิบัติการนิเทศ ประกอบด้วย

- การวางแผนการนิเทศ
- การให้ความรู้แก่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
- การเตรียมเครื่องมือการนิเทศ

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย

- กิจกรรมการนิเทศที่นำมาใช้
- การนิเทศ ติดตาม ควบคุม กำกับ
- การสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 5 การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย

- ผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน
- วิธีประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) กล่าวถึงกระบวนการนิเทศภายใน
โรงเรียนดังนี้ กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การจัดลำดับขั้นตอนการนิเทศ
การศึกษา โดยผู้บริหาร โรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียน เป็นผู้ดำเนินการร่วมกัน มีกระบวนการ 5
ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน
2. การวางแผน กำหนดทางเลือกการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน
ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน
3. การสร้างสื่อและเครื่องมือตลอดจนพัฒนาวิธีการต่างๆ ที่จะใช้ในการนิเทศ
4. การปฏิบัติการนิเทศการศึกษา ได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามแผนโดยใช้เครื่องมือ
และวิธีการที่กำหนดและพัฒนาขึ้น

5. การประเมินผลและรายงานผล คือ การประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผน

ชาติ มณีศรี (2538) ได้กล่าวถึงขั้นตอนกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่า เป็น
กิจกรรมสำคัญมีขั้นตอนปฏิบัติการทั้งด้านกระบวนการบริหาร กระบวนการนิเทศ และ
กระบวนการเรียนการสอนควบคู่กันไปอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ประกอบด้วย
การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเข้าชั้น คุณลักษณะต่างๆ ตาม
เกณฑ์มาตรฐาน การสำรวจความต้องการของครู การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาการจัดอันดับ
กำหนดทางเลือกการแก้ปัญหา และดำเนินการตามความต้องการ

ขั้นที่ 2 การวางแผน นำเอาทางเลือกในขั้นที่ 1 มากำหนดรายละเอียดรายละเอียดของกิจกรรม โดยเขียนเป็นโครงการนิเทศ ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ ผู้รับผิดชอบโครงการ แผนดำเนินงาน ระยะเวลา สถานที่ งบประมาณ การประเมิน และผลที่คาดว่าจะได้รับ

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการณ์นิเทศ เป็นขั้นลงมือตามแผนหรือโครงการนิเทศที่กำหนด โดยคำนึงหลักการนิเทศ เทคนิค ทักษะ สื่อ และเครื่องมือนิเทศ การเตรียมความพร้อมสร้างความเข้าใจ รวมถึงการเสริมแรงให้กำลังใจ ช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้บริหาร โรงเรียน

ขั้นที่ 4 การประเมินผล ตรวจสอบการดำเนินการนิเทศตามโครงการที่กำหนด ผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ การประเมินความคิดเห็น กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน รวมถึงผล การประเมินข้อมูลป้อนกลับเพื่อการปรับปรุงต่อไป

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2539) ได้กล่าวถึงแนวทางการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. การเตรียมการนิเทศ ประกอบด้วย
  - 1.1 แจกจ่าย โขบายการนิเทศแก่ครู
  - 1.2 ตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
  - 1.3 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นระดับโรงเรียน
  - 1.4 กำหนดกรอบแผนงาน นโยบายและวัตถุประสงค์
2. การวางแผนการนิเทศ
  - 2.1 การวางแผนระดับโรงเรียน
  - 2.2 การวางแผนระดับหมวดวิชา
  - 2.3 จัดทำโครงการและงาน
3. ขั้นปฏิบัติตามแผนการนิเทศ
  - 3.1 ดำเนินการตามแผนและโครงการ
  - 3.2 พัฒนาสื่อและวิธีการนิเทศ
4. การประเมินผลการนิเทศ
  - 4.1 กำกับ ติดตาม และควบคุมคุณภาพ

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2540) ได้กำหนดกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1	ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ
ขั้นตอนที่ 2	การวางแผนการนิเทศ
ขั้นตอนที่ 3	การปฏิบัติการณ์นิเทศ
ขั้นตอนที่ 4	การประเมินผลการนิเทศ

สาลีณี เลิศอักษร (2544) ได้ทำการศึกษาการจัดการนิเทศครูเครือข่ายของครูแกนนำ ตามโครงการส่งเสริมและพัฒนาครูแกนนำเพื่อเป็นต้นแบบปฏิบัติการเรียนรู้ในโรงเรียนกรมสามัญศึกษา โดยใช้แนวทางการดำเนินงานการจัดนิเทศ ดังนี้

1. การเตรียมการจัดการนิเทศ
  - 1.1 การคัดเลือกครูเครือข่าย
  - 1.2 การวางแผนการจัดการนิเทศ
  - 1.3 การเตรียมบุคลากร
  - 1.4 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์
  - 1.5 การเตรียมกำหนดช่วงเวลาการนิเทศ
  - 1.6 การเตรียมการประเมินผลการจัดการนิเทศ
2. การดำเนินการนิเทศ
  - 2.1 เทคนิคการนิเทศ
  - 2.2 การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการนิเทศ
  - 2.3 การติดตามการประเมินผลการนิเทศ
3. การประเมินผลการจัดการนิเทศ

โครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน

คณะรัฐมนตรีได้ลงมติเห็นชอบในหลักการ โครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน (The Lab Schools) เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2546 และมอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินโครงการพัฒนาแนวคิดและหลักการ โดยมีความเชื่อว่า การศึกษาสามารถพัฒนาบุคคลให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถลดช่องว่างของบุคคลในสังคมลงได้ ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนชาวไทยสามารถหลุดพ้นจากวงจรความยากจน ซึ่งเป็นความมุ่งมั่นที่สำคัญของรัฐบาล ดังนั้น โครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน จึงเป็นกระบวนการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนในฝันของคนในสังคมที่ต้องการให้เด็กและเยาวชนได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อกระจายโรงเรียนที่มีคุณภาพมาตรฐานให้ทั่วถึงทุกอำเภอ เพื่อให้เด็กและเยาวชนในชนบทมีโอกาสดำเนินการศึกษาที่มีคุณภาพอันเป็นพื้นฐานให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดชีวิต คิดให้เท่าทันโลกอนาคตที่จะเกิดขึ้น ทำให้เด็กเติบโตด้วยความเชื่อมั่นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
2. เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เติบโตด้วยความพร้อมอย่างสากลให้เป็นพลังสำคัญในการปรับเปลี่ยนและขับเคลื่อนอนาคตของชาติให้พัฒนาอย่างยั่งยืนและมีศักดิ์ศรี

ลักษณะโรงเรียนในฝัน

1. จัดการศึกษาให้คุณภาพมาตรฐาน ปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น แข่งขันได้ในระดับสากล ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐานชาติ สามารถพัฒนาสู่มาตรฐานสากลบนพื้นฐานความเป็นไทย จัดบรรยากาศการเรียนรู้ เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน และมีความเป็นประชาธิปไตย
2. เป็นตัวอย่างการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับอำเภอที่มีคุณภาพมาตรฐาน เทียบเคียงกับโรงเรียนชั้นนำเป็นที่ยอมรับศรัทธาของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ที่เน้นการมีส่วนร่วม
3. มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ บริหารคุณภาพทั้งระบบ มีความคล่องตัว รวดเร็ว ทันสมัย มีผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษามีอาชีพและมีจำนวนเพียงพอ
4. มีความเข้มแข็งทางวิชาการ สามารถเป็นต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนช่วยเหลือพัฒนาชุมชน และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และชุมชน เข้มแข็ง
5. มีเครือข่ายการสนับสนุน มีกระบวนการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นแหล่งทดลองสาธิต และฝึกอบรมครูของสถาบันการศึกษาในระดับรัฐร่วมกัน
6. สื่อและเทคโนโลยีทันสมัยเพียงพอ เป็นระบบเครือข่ายและเอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน
7. เป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนอื่นๆ นำนวัตกรรมการศึกษาที่ทันสมัยไปพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพมาตรฐาน ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนได้มาตรฐานและเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

แนวความคิดพื้นฐานของโครงการ

1. สังคมแห่งการเรียนรู้ บรรยากาศวิชาการ บรรยากาศการเรียน
2. เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร e-Learning
3. บริหารด้วยระบบข้อมูล ระบบดูแลนักเรียน
4. พัฒนาดนเองอย่างต่อเนื่อง โดยวิธีการ Whole School Approach
5. ปรับโครงสร้างการบริหารจัดการ บรรยากาศการบริหารเป็นเอกภาพ SBM
6. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา (Participatory Learning)
7. Two – way communication การพัฒนาเครือข่ายที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน โรงเรียนเอกชน และสถาบันอุดมศึกษา
8. งานการเรียนรู้สู่วิชาชีพ (Career Path) ประกอบอาชีพได้
9. มีระบบการจูงใจ

10. เป็นพลเมืองดีของโลก โดยมีวิถีชีวิตแบบไทย
11. มีบุคลากรและครูครบตามสาระของหลักสูตร
12. ดี เก่ง มีความสุข

เป้าหมาย

1. โรงเรียนสังกัดกรมสามัญ และ สปช. คัดเลือกอำเภอและหนึ่งโรงเรียน จำนวน 795 อำเภอ 81 กิ่งอำเภอ และ 45 เขตในกรุงเทพมหานคร ได้ 921 โรงเรียน
2. โครงการฯ เริ่มนำสู่การปฏิบัติ 1 ตุลาคม 2546
3. โครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน จะพัฒนาทุกโรงเรียนให้เต็มรูปแบบภายในเวลา 3 ปี
  - ระยะที่ 1 เริ่มพัฒนาโรงเรียนต้นแบบในระดับอำเภอทุกอำเภอ จำนวน 921 โรงเรียน ใน 795 อำเภอ 81 กิ่งอำเภอ และ 45 เขตในกรุงเทพมหานคร
  - ระยะที่ 2 พัฒนาไปสู่โรงเรียนในระดับตำบล จำนวน 9,210 โรงเรียน
  - ระยะที่ 3 ขยายเครือข่ายครอบคลุมไปทุกโรงเรียนในหมู่บ้าน

วิธีดำเนินการ

เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติให้ความเห็นชอบกระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการตามแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นรับผิดชอบการดำเนินงาน
2. ระดมความคิดกำหนดแนวคิดพื้นฐาน โครงการ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อเตรียมการนำสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม โดยมอบหมายผู้รับผิดชอบแต่ละเรื่อง
  - (1) การคัดเลือกโรงเรียน โดยมีเกณฑ์ที่ชัดเจน จะดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกลางเดือนพฤษภาคม 2546 เพื่อนำเสนอคณะกรรมการพิจารณาก่อนนำเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดพิจารณา มอบหมายให้นายอำเภอร่วมกับชุมชนพิจารณาคัดเลือกอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง
  - (2) จัดทำแผนพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ได้คุณภาพมาตรฐานตามเกณฑ์ที่ต้องการในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนในฝัน ให้บรรลุผลตรงตามเป้าหมายและทันเวลา โดยใช้ระบบเครือข่ายร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา และโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ
  - (3) จัดแผนประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักของผู้ของโครงการฯ ให้สามารถประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนของสังคมรับทราบอย่างต่อเนื่อง สร้างความน่าสนใจของโครงการฯ และสื่อให้ภาคเอกชนรับรู้และตอบรับเข้ามาสนับสนุน เสริมสร้างความรู้สึกร่วมกัน

เป็นเจ้าของโครงการฯ ให้เกิดขึ้นกับคนไทยทุกคนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยจะแล้วเสร็จ และดำเนินการภายในเดือนพฤษภาคม

(4) ร่างโครงสร้างการบริหารจัดการที่มีความคล่องตัว การบริหารสถานศึกษา ให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ หลักสูตร มาตรฐานด้านกระบวนการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ในการพัฒนาระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ชุมชน และผู้สนับสนุน

(5) การระดมทรัพยากรจากท้องถิ่นและเชิญชวนเอกชนเข้ามาร่วมจัดการศึกษา งบประมาณดำเนินการ และค่าใช้จ่ายในการบริหาร โดยคำนึงถึงจำนวนนักเรียน และจำนวนครู : นักเรียน โดยใช้กรมสามัญศึกษา และสพช. ดำเนินการประสานหาหรือเกี่ยวกับวิธีการงบประมาณให้ได้ข้อมูลก่อน เพื่อประมาณการงบประมาณให้ชัดเจนให้เหมาะสมต่อการพัฒนา

(6) จัดทำแผนเพื่อวางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เพื่อวางระบบ ICT ของโรงเรียนเป้าหมาย และระบบเชื่อมโยงกันทั้ง 921 โรงเรียนให้แล้วเสร็จทันเวลาตามเป้าหมายที่จะดำเนินการ ทั้งนี้ เน้นการใช้ ICT เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน

(7) กำหนดวิธีกำกับ ติดตาม และประเมินผล ทั้งการพัฒนาผู้บริหาร ครู โรงเรียน และคุณภาพนักเรียน เป็นการประเมินผลการวิจัยเชิงพัฒนา โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จและตัวบ่งชี้ตามมาตรฐานต่างๆ ตามมาตรฐานและเอกลักษณ์ของแต่ละโรงเรียน/แต่ละอำเภอ ทำให้เห็นคุณค่าที่เป็นพลวัต และเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือของการจัดการเปลี่ยนแปลงในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมองค์กรด้วยความเต็มใจในทุกภาคี (ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง กรรมการโรงเรียน ชุมชน ผู้ประเมิน และอื่นๆ) มีความเป็นอิสระที่จะสร้างสรรค์ มีเอกภาพเชิงเป้าหมาย โดยแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับ ติดตามและประเมินผลโครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน

(8) จัดทำ Mapping ในการสนับสนุนและเป็นพี่เลี้ยงโรงเรียนในโครงการของสถาบันราชภัฏ สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และโรงเรียนชั้นนำทางการศึกษา

การดำเนินงาน กระบวนการ/กิจกรรมต่างๆ จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นรับผิดชอบ และจะให้แล้วเสร็จภายใน 3 เดือน เพื่อให้สามารถเริ่มโครงการ 1 ตุลาคม 2546 ได้ตามเป้าหมาย

ผู้รับผิดชอบโครงการ

กระทรวงศึกษาธิการ และคณะกรรมการนโยบายหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เด็กและเยาวชนในชนบทมีโอกาสได้รับการศึกษาในโรงเรียนที่มีคุณภาพ รักการอ่าน เป็นผู้ที่ยืนหยัดตลอดชีวิตที่สามารถพัฒนาให้พึ่งตนเองได้ และเติบโตเป็นคนคุณภาพของประเทศ
2. มีโรงเรียนคุณภาพมาตรฐานกระจายทั่วถึงทุกอำเภอ ทำให้เด็กไทยเติบโตด้วยความเชื่อมั่นและรักชาติ

เกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียน

การคัดเลือกโรงเรียนเพื่อเข้าโครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน ได้กำหนดการคัดเลือกโรงเรียน โดยมอบหมายให้แต่ละอำเภอรับฟังความคิดเห็นของผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่เขตปกครอง และดำเนินการคัดเลือกเพียงอำเภอละ 1 โรงเรียน ในสังกัดกรมสามัญศึกษา หรือสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จากนั้นแต่ละอำเภอส่งรายชื่อโรงเรียนในฝันให้กระทรวงศึกษาต่อไป

การคัดเลือกโรงเรียน

การคัดเลือกโรงเรียนโดยเลือกอำเภอละ 1 โรงเรียน ในสังกัดกรมสามัญศึกษาและสพช. โดยคิดถึงประโยชน์ร่วมที่ประชาชนจะได้รับและจำนวนนักเรียนจะต้องไม่น้อยเกินไป และการคัดเลือกจะต้องให้ชุมชนร่วมคัดเลือกด้วย เพื่อที่จะพัฒนาให้ตรงกับสิ่งที่ชุมชนต้องการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและกรมสามัญศึกษาได้ร่วมกันกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียน เพื่อให้แต่ละอำเภอใช้เป็นแนวทางการคัดเลือกโรงเรียน ขนาดกลางที่มีความพร้อมทางด้านสาธารณูปโภค ทำเลที่ตั้งเหมาะสม ผู้บริหารและครูมีศักยภาพเพียงพอ และที่สำคัญที่สุดคือได้รับการคัดเลือกจากประชาชนในท้องถิ่น โดยจะประเมินสภาพจริงของแต่ละโรงเรียน ก่อนการพัฒนา จำนวนรวมทั้งสิ้น 921 โรงเรียน 795 อำเภอ 81 กิ่งอำเภอและ 45 เขตในกรุงเทพมหานคร โดยจำแนกได้ดังนี้

ร้อยละ 28 เป็นโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ที่เปิดสอน 2 – 3 ระดับการศึกษา ร้อยละ 72 เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดกรมสามัญศึกษา (สศ.)

รูปแบบการบริหารโรงเรียนในฝัน

รูปแบบบริหาร โรงเรียนในฝัน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบริหารงานมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเพื่อมุ่งสู่ความมีประสิทธิภาพในระดับสากล โดยมีหลักการดังนี้

1. ด้านบุคลากร

1.1 มีระบบสรรหาผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความเหมาะสมและให้ได้ผู้ที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ ทั้งด้านวิชาการ บุคคล ทรัพย์สิน และเทคโนโลยีใหม่ๆ มีภาวะผู้นำที่ดีเป็นที่ยอมรับและทำงานเป็นทีมได้

1.2 ครูและบุคลากรจะต้องได้รับการคัดเลือก พัฒนาให้เป็นต้นแบบของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเหมาะสม มีความสามารถตามอุดมการณ์ของโรงเรียนในพื้นที่

2. ด้านบริหารจัดการ

2.1 ให้มีคณะกรรมการบริหารของโรงเรียนที่เข้มแข็ง และเข้าใจวัตถุประสงค์ของโรงเรียนในพื้นที่

2.2 รูปแบบการบริหารให้มีหลักการแนวปฏิบัติ ดังนี้

ลักษณะงาน	แนวคิดหลัก
1. ด้านการบริหารจัดการ - งานอำนวยการ - งานพัสดุ - งานการเงิน/งบประมาณ	- มีระบบการทำงานที่คล่องตัวและกำหนดระเบียบข้อใช้เป็นการเฉพาะ ไม่อิงระบบราชการ - ให้คณะกรรมการบริหาร โรงเรียนมีอำนาจในการวางระเบียบข้อใช้
2. ด้านบุคลากร - การบรรจุ - การแต่งตั้ง - การโอนย้าย	- มีระบบที่กำหนดการพัฒนาบุคคลให้เหมาะสมภาระงาน - มีระบบการจูงใจการทำงานที่เหมาะสม ทั้งค่าตอบแทนและสวัสดิการ - มีระบบการพัฒนาผู้บริหารที่เน้นการทำงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์และมีระบบการประเมินผลงานอย่างต่อเนื่อง
3. ด้านวิชาการ - หลักสูตร - การบริหารวิชาการ - การร่วมมือกับหน่วยงานอื่น - การเทียบโอนประสบการณ์ผลการเรียน	- ให้คณะกรรมการบริหาร โรงเรียนมีอำนาจในการอนุมัติการปรับปรุงหลักสูตรได้ ภายใต้กรอบมาตรฐานที่กำหนดไว้ - ให้มีระบบการสร้างความร่วมมือจากแหล่งต่างๆ ได้ตามความเหมาะสม - ให้มีการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอน

ลักษณะงาน	แนวคิดหลัก
4. ด้านงบประมาณ - เงินงบประมาณแผ่นดิน - เงินรายได้ - การบริหารสินทรัพย์ - การระดมทรัพยากร	- ให้มีการจัดสรรเงินแบบทุนอุดหนุนทั่วไป - ให้คณะกรรมการบริหาร โรงเรียนมีอำนาจในการบริหารงบประมาณที่ได้รับ - ให้โรงเรียนมีอำนาจในการบริหารทรัพย์สินและรายได้ที่เกิดขึ้น ไม่ต้องนำส่งคลัง - ให้โรงเรียนมีการระดมทรัพยากรจากชุมชนท้องถิ่น สถานประกอบการ และองค์กรต่างๆ ได้อย่างคล่องตัว
5. ด้านการกำกับดูแล	- รัฐบาลกำกับการบริหาร โดยมีกรอบนโยบายและมาตรฐานทางวิชาการ - คณะกรรมการบริหาร โรงเรียนและผู้บริหารสถานศึกษารับผิดชอบและมีอำนาจดำเนินงานที่คล่องตัว
6. ด้านชุมชนสัมพันธ์ - การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานอื่นๆ	- ให้โรงเรียนมีเครือข่ายความสัมพันธ์เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้มีความคล่องตัว

แนวทางการดำเนินงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน

1. การพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย

1.1 ผู้รับผิดชอบ คือ คณาจารย์จากมหาวิทยาลัย สถาบันราชภัฏ

สถาบันราชภัฏและโรงเรียนเอกชนที่ได้มาตรฐานในแต่ละพื้นที่เป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.2 ผู้รับการพัฒนาได้แก่ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 25,000 คน จาก 921 โรงเรียน โดยมีกระบวนการพัฒนา ดังนี้
 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการพัฒนาให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการกำหนดนโยบาย การวางแผนกลยุทธ์ การบริหารองค์กรทั้งระบบ และการบริหารในรูปแบบของคณะบุคคลที่เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ผู้บริหารสถานศึกษา ดำเนินการพัฒนาให้เป็นบุคลากรมืออาชีพ มีวิสัยทัศน์ในการบริหาร มีรูปแบบการบริหารทางวิชาการเป็นหลัก มีความรู้และความเข้าใจกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สามารถ

บริหารจัดการได้ตามสถานการณ์และการพัฒนาองค์กรที่มีประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ครูผู้สอน ดำเนินการพัฒนาให้เป็นบุคลากรมืออาชีพที่มีประสิทธิภาพ มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่เป็นไปตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมีความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

1.3 แนวทางการพัฒนาบุคลากรที่สำคัญ คือ การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์พัฒนา ศักยภาพ การเป็นที่เล็งให้การสนับสนุนที่เข้มแข็ง การประเมินผล ขยก่อง เชิดชูเกียรติ

2. พัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย

2.1 มีมาตรฐานและสาระการเรียนรู้ที่หลากหลายมุ่งสู่ความเป็นเลิศตามศักยภาพผู้เรียน

2.2 การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.3 การใช้ e-Learning สื่อ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในการสืบค้นข้อมูลและการวัดประเมินผล

2.4 มีกระบวนการจัดทำหลักสูตรและบริหารหลักสูตร โดยอาศัยความร่วมมือและสนับสนุนจากผู้ปกครอง ชุมชน และท้องถิ่น

3. การจัดทำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร ประกอบด้วย

3.1 ระบบส่วนกลาง ทำหน้าที่เป็นศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ และส่วนให้บริการติดตามงานต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ

3.2 การใช้ Software กลางร่วมกันกับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.3 การจัดทำระบบการทดสอบ ระบบ e-Collaboration ระบบ e-Learning ระบบ e-Book ระบบบริการเนื้อหา ระบบ digital/e-Library และระบบ Management Report

3.4 ระบบเครือข่ายเชื่อมต่อ Internet แบบ leased line ให้กับโรงเรียน 20,000 โรงเรียน

4. โครงสร้างและการบริหาร โรงเรียน

4.1 ปรับโครงสร้างการบริหารจัดการแบบ School-based Management และการพัฒนาโรงเรียน ทั้งระบบอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ระบบบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

4.2 ระดมทรัพยากร โดยการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในท้องถิ่น

4.3 ปรับเปลี่ยนระบบการดำเนินงานให้เกิดการคล่องตัวเพื่อเตรียมเป็นองค์กรแบบนิติบุคคล

4.4 จักระบบ e-Procurement / e-Bidding ให้ผู้บริหารโรงเรียนนำไปใช้ในการบริหารจัดการ

5. การกำกับ ติดตาม และประเมินผลโครงการ ประกอบด้วย

5.1 การประเมินตนเอง เป็นการประเมินผลตามสภาพจริงเพื่อแสวงหาจุดพัฒนาตนเองของแต่ละโรงเรียนและรายงานผลในแต่ละไตรมาส (Quarterly Report)

5.2 การประเมินคุณภาพสถานศึกษาโดยใช้ตัวชี้วัดตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งดำเนินงานโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)

5.3 การทดสอบผู้เรียนโดยสถาบันเขตพื้นที่การศึกษาและสถาบันทดสอบการศึกษาแห่งชาติ

5.4 การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบจากนักวิชาการหรือหน่วยงานอิสระ

6. การประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย

6.1 การจัดประชุมสัมมนาดังแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่นให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

6.2 การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนทุกแขนง รวมทั้งเว็บไซต์ของกระทรวงศึกษาธิการ

6.3 การจัดทำแผ่นพับ โปสเตอร์ ซีดี ส่งไปยังหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

7. การสนับสนุนโครงการ ประกอบด้วย

7.1 การกำหนดมาตรการจูงใจรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่

7.2 การขอการสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐ ภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ NGO รวมทั้งชุมชนทั้งในท้องถิ่น ในประเทศและต่างประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญธรรม พุทธิวงศ์ (2531) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การจัดการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาชาวเขาจังหวัดตาก โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารของโรงเรียนและได้ส่งแบบสอบถาม ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้ปฏิบัติการ จำนวน 223 คน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาชาวเขา จังหวัดตาก ได้รับการนิเทศจากผู้นิเทศภายนอกโรงเรียน ได้แก่ ศึกษานิเทศก์อำเภอเป็นจำนวนมากที่สุด การนิเทศส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของครู เช่น ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียน ด้านการสนับสนุนจากผู้นิเทศภายนอกโรงเรียนนั้น ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร

โรงเรียน และครูผู้ปฏิบัติการ มีความต้องการผู้นิเทศที่มีความรู้ประสบการณ์ด้านการจัดการเรียน การสอนนักเรียนชาวเขาเป็นจำนวนมากที่สุดและปัญหาอุปสรรคที่ประสบจากผู้นิเทศภายนอก โรงเรียนได้แก่การได้รับการนิเทศจำนวนน้อยครั้งไม่เพียงพอต่อความต้องการ

สำหรับการนิเทศจากผู้นิเทศภายนอกโรงเรียนนั้น ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และ ครูผู้ปฏิบัติการ ได้ร่วมประชุมนิเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งข่าวสารทางวิชาการ เพื่อให้คณะ ครูได้ถือปฏิบัติเป็นจำนวนมากที่สุด สาระสำคัญของการประชุมเกี่ยวกับการวางแผนจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรในโรงเรียนมากที่สุด ด้านการสนับสนุนการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน มีความต้องการเพิ่มพูนความรู้ด้านการนิเทศภายในโรงเรียนและต้องการ สื่อ เครื่องมือการนิเทศเป็นจำนวนมากที่สุด แต่ครูผู้ปฏิบัติการมีความต้องการผู้นิเทศภายใน โรงเรียนที่มีความรู้ ประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนนักเรียนชาวเขามากที่สุด และ ปัญหาอุปสรรคที่ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนประสบมากที่สุดในการนิเทศภายในโรงเรียน ได้แก่ ขาดสื่อและเครื่องมือการนิเทศ แต่ครูผู้ปฏิบัติการได้รับการนิเทศจากผู้นิเทศภายในโรงเรียน จำนวนน้อยครั้งไม่เพียงพอต่อความต้องการ

สำเร็จ กุจิรพันธ์ (2531) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาและเปรียบเทียบระดับการนิเทศ การศึกษาภายในของกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัด กาญจนบุรี โดยศึกษาจากกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาภายใน อันประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหารและกลุ่มผู้ปฏิบัติการ กลุ่มโรงเรียนที่มีผลการเรียนอยู่ในระดับต่างกัน กลุ่มโรงเรียน ที่อยู่ในสภาพความเจริญที่ต่างกัน ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารซึ่งเป็น ประธานกลุ่มโรงเรียน และผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นหัวหน้าสำนักงานกลุ่ม กับครูวิชาการกลุ่ม จำนวน รวมทั้งสิ้น 240 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับงานนิเทศการศึกษาภายในของกลุ่ม โรงเรียนที่มีผลการเรียนอยู่ในระดับต่างกัน และกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ในสภาพความเจริญที่ต่างกัน ต่างมองเห็นว่างานนิเทศการศึกษาภายในไม่ว่าจะเป็นด้านหลักสูตร ด้านการบริการ ด้านการพัฒนา บุคลากร ด้านความสัมพันธ์กับชุมชนและด้านการประเมินผล ตลอดจนงานนิเทศการศึกษาภายใน รวมทุกด้านเป็นงานที่มีความจำเป็นอยู่ในระดับสูง แต่ในด้านการปฏิบัติจริงแล้ว กลุ่มโรงเรียนยังมิ มีการปฏิบัติจริงอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้บริหารที่อยู่ในกลุ่มโรงเรียนที่มี ผลการเรียนอยู่ในระดับต่ำและอยู่ในเขตกันดาร พบว่ากลุ่มโรงเรียนมีการนำเสนอการนิเทศ ภายในด้านการบริการไปปฏิบัติในระดับต่ำ ส่วนกลุ่มผู้บริหารที่อยู่ในกลุ่มโรงเรียนที่มีผลการเรียน อยู่ในระดับสูงและอยู่ในเขตกันดาร พบว่ามีการนำการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนด้านการ บริการฯ และด้านการประเมินผลไปปฏิบัติจริงอยู่ในระดับสูง สำหรับในด้านปัญหา อุปสรรคและ แนวทางแก้ไขนั้นประมวลได้ว่าส่วนใหญ่เป็นปัญหาในด้านการให้ความร่วมมือด้านการบริการและ ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ส่วนแนวทางแก้ไขได้เสนอแนะไว้ว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานนิเทศ

การศึกษาภายในของกลุ่มโรงเรียนทุกระดับ ควรเน้นให้มีการดำเนินการเป็นประจำและต่อเนื่องตลอดไป

ไพศาล เทียมเวช (2534) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาการดำเนินงานเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนตามแนวทางการเร่งรัดคุณภาพประถมศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร โดยศึกษาจากแบบสอบถาม ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ และหัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ จำนวน 259 คน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนได้ดำเนินการเกี่ยวกับการนิเทศ โดยมีผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าสายชั้น และครูทุกคน ศึกษาปัญหาที่พบจากการปฏิบัติงานของครูเพื่อกำหนดเป็นความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้ และเขียนโครงการสนองนโยบายของโรงเรียน มีการสร้างสื่อเครื่องมือและพัฒนาการนิเทศ และเตรียมปัจจัยด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ก่อนลงมือปฏิบัติงานตามโครงการ พร้อมทั้งประเมินผลโครงการ โดยพิจารณาคุณภาพและปริมาณงานที่ปรากฏ มีการรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นลายลักษณ์อักษรต่อผู้บริหาร โรงเรียนเมื่อสิ้นสุดโครงการ

ปัญหาการดำเนินงานได้แก่ บุคลากรขาดความรู้และทักษะในการวางแผนขาดความร่วมมือจากบุคลากรที่เกี่ยวข้อง งบประมาณที่จัดสรรไม่เพียงพอ ไม่มีเวลาในการออกปฏิบัติการนิเทศ เพราะมีงานประจำมาก ขาดการควบคุมกำกับกับการปฏิบัติงาน บุคลากรขาดความรู้และทักษะในการประเมิน ไม่นำผลการประเมินไปใช้ประกอบการปฏิบัติงาน

ศศิธร เผลิมรอด (2536) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาการดำเนินการนิเทศภายในให้มีประสิทธิภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1 โดยการศึกษาจากแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง แบบสอบถาม แบบศึกษาเอกสาร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน จำนวน 397 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. โรงเรียนมีการดำเนินการนิเทศภายใน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่หนึ่ง มีการจัดโครงสร้างการนิเทศภายในระดับโรงเรียน จัดวางบุคลากร การวางแผน การดำเนินการ การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไข ขั้นตอนที่สอง การจัดระบบบริหารให้เอื้อต่อการนิเทศ มีการกำหนดงบประมาณ กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร และหัวหน้าหมวดวิชา โดยใช้กระบวนการนิเทศ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การใช้ความรู้ การลงมือปฏิบัติ การสร้างขวัญและกำลังใจ การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไข ขั้นตอนที่สาม การดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ดำเนินงานโดยวางแผน ดำเนินการปฏิบัติและประเมินผล

2. ปัญหาการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน เกี่ยวกับการจัดโครงสร้างการนิเทศภายในโรงเรียน พบว่า ผู้นิเทศภายในยังขาดความรู้และทักษะในการนิเทศ ปัญหาการจัดระบบ

บริหารให้เอื้อต่อการนิเทศ ได้แก่ โรงเรียนชาดวิธีการและขั้นตอนที่ชัดเจนในการกำกับดูแลควบคุม และประเมินผล ปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ได้แก่ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศปฏิบัติได้ไม่ตรงเวลาที่กำหนด

วรารณณ์ โทณะพันธ์ (2537) ได้ทำการวิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการนิเทศภายในโรงเรียนของหมวดวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11 โดยการศึกษาจากการทำแบบสอบถาม ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดสังคมศึกษา และครูสังคมศึกษา จำนวน 345 คน ผลการวิจัยมีดังนี้

1. สภาพการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารหรือผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา และครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่ปฏิบัติคือ มอบให้หัวหน้าหมวดกำหนดนโยบายการปฏิบัติงานนิเทศและจัดประชุมเพื่อแจ้งนโยบาย แนะนำครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้นักเรียนทราบก่อนทำการสอน สนับสนุนให้ครูเตรียมเนื้อหาวิชาก่อนทำการสอนทุกครั้ง จัดครูเข้าสอนแทนกรณีครูป่วย ลา ขาด ตำรวจความต้องการการใช้สื่อการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ ควบคุมการวัดและประเมินผลของครูตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ สนับสนุนให้ครูลาศึกษาต่อ และให้ครูที่ผ่านการอบรมหรือสัมมนารายงานผลให้ผู้บังคับบัญชาทราบตามลำดับ

2. ปัญหาการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน พบว่า ด้านการวางแผนงานนิเทศ การใช้หลักสูตรเนื้อหาวิชาและหนังสือเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การส่งเสริมสมรรถภาพทางวิชาการของครูสังคมศึกษา และการติดตามและประเมินผลงานนิเทศเป็นปัญหามาก แต่ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนเป็นปัญหาน้อย

วชิรา วงษ์เที่ยง (2539) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาการจัดการนิเทศภายในโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านนิเทศการศึกษาที่เลือกเฉพาะอย่างเจาะจง จำนวน 40 คน เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด 3 รอบรอบแรกโดยการสัมภาษณ์ รอบที่ 2 และ 3 ใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่า

ด้านการจัดองค์กรนิเทศภายในโรงเรียน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า โรงเรียนควรจัดโครงสร้างการนิเทศในรูปคณะกรรมการ และจัดโครงสร้างแบบงานหลักและงานที่ปรึกษา บุคคลที่รับผิดชอบควรประกอบด้วย ผู้บริหาร ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ ครูวิชาการระดับก่อนประถมศึกษา ครูวิชาการระดับประถมศึกษา ครูวิชาการระดับมัธยมศึกษา และครูที่ได้รับการแต่งตั้งในโรงเรียนขนาดกลาง ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่ควรเพิ่ม หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์หรือหัวหน้า

สายชั้นและหัวหน้าหมวดวิชาเข้าไปด้วย โรงเรียนควรกำหนดแต่งตั้งบุคคลผู้รับผิดชอบเป็นลายลักษณ์อักษร และกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โรงเรียนควรมีการประสานงานภายในองค์กรนิเทศภายในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ด้านกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ควรมีลักษณะต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของโรงเรียน 2. การวางแผนการนิเทศ 3. การดำเนินการนิเทศ 4. การประเมินผลการนิเทศ

ด้านงานนิเทศภายในโรงเรียน ควรมีลักษณะเป็นการให้บริการด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านวิชาการแก่ครูขอบเขตของงานแตกต่างกันในแต่ละโรงเรียน ประกอบด้วย งาน 3 ด้าน คือ 1. งานพัฒนาวิชาการ 2. งานพัฒนาบุคลากร 3. งานสนับสนุนวิชาการ

ด้านกิจกรรมและเทคนิคการนิเทศภายในโรงเรียน ที่โรงเรียนควรนำไปใช้ ได้แก่ การประเมินตนเอง การประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมหรือสนทนาทางวิชาการ การปรึกษาหารือแบบตัวต่อตัว การปรึกษาหารือโดยกลุ่มการสังเกตการณ์สอนโดยเพื่อนช่วยเพื่อน การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ การเยี่ยมชั้นเรียน การศึกษาเอกสารทางวิชาการ การสังเกตการณ์สอนโดยการใช้เทคนิคแบบคลินิก การอบรมและสัมมนา การศึกษาดูงานและทัศนศึกษา การบรรยายโดยเชิญวิทยากรภายนอก การให้ความรู้โดยใช้วิทยุทัศน์หรือแถบบันทึกเสียง การเขียนบทความทางวิชาการ

วิมลชยา เกตตะพันธ์ (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาล เขตการศึกษา 1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ฝ่ายวิชาการ และครูผู้สอนชั้น ป.1 - ป.6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาล เขตการศึกษา 1 จำนวน 269 คน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาล เขตการศึกษา 1 ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนครบทั้ง 10 ด้าน คือ 1. การพัฒนาหลักสูตร 2. การจัดระเบียบการเรียนการสอน 3. การบริหารบุคลากร 4. การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก 5. การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ 6. การฝึกอบรมครูประจำการ 7. การปฐมนิเทศครูใหม่ 8. การจัดบริการพิเศษแก่ครู 9. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และ 10. การประเมินผลการสอน

ปัญหาปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนส่วนใหญ่ ได้แก่ เอกสารหลักสูตรมีไม่เพียงพอสำหรับครูที่จะศึกษา ครูผู้สอนบางคนไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน บุคลากรมีคุณสมบัติไม่ตรงกับความต้องการของโรงเรียน ขาดงบประมาณสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกในโรงเรียน ขาดสื่อการเรียนการสอนและการจัดฝึกอบรม ขาดการส่งเสริมความสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานระหว่างครูเก่ากับครูใหม่ การบริการด้านนันทนาการมีไม่เพียงพอ โรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนน้อยเกินไป ขาดเครื่องมือการวัดผลและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

สมานจิตร พงษ์สนาม (2542) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 โดยการศึกษาจากแบบสอบถาม ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหาร หัวหน้าหมวด ครูผู้สอน จำนวน 1,064 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. โรงเรียนมีการดำเนินการนิเทศภายใน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การเตรียมการนิเทศมีการแจ้งนโยบาย ซึ่งแจ้งจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายใน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการโดยการคัดเลือกและนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ดำเนินงาน มีการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ โดยใช้วิธีวิเคราะห์ศึกษาประเมินความต้องการ ขั้นที่ 2 การวางแผนการนิเทศแบ่งเป็นการวางแผนระดับโรงเรียนและระดับหมวดวิชา เพื่อกำหนดกรอบแผนงาน นโยบาย และโครงการนิเทศ ขั้นที่ 3 เป็นการปฏิบัติตามแผนการนิเทศ มีการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง สร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงาน มีการพัฒนาสื่อและพัฒนาวิธีการนิเทศ ขั้นที่ 4 การประเมินผลการนิเทศเป็นการกำกับ ติดตาม ควบคุมคุณภาพของงาน

2. ปัญหาในการดำเนินงานการนิเทศภายใน พบว่า บุคลากรขาดความรู้ทางการนิเทศการศึกษา บุคลากรไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร มีงานรับผิดชอบมาก ไม่มีเวลาเพียงพอปฏิบัติงานไม่จริงจัง คณะกรรมการนิเทศภายในไม่ได้รับการยอมรับจากคณะครู การดำเนินงานยังขาดเอกสาร สื่อ และอุปกรณ์

มนัสวี จริยวัฒน์จิตร (2543) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การนิเทศภายในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ และครูผู้สอนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี จำนวน 312 คน การวิจัยพบว่า โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี ส่วนใหญ่ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนครบทั้ง 4 ด้าน คือ 1. ด้านการพัฒนาหลักสูตร 2. ด้านการจัดการเรียนการสอน 3. ด้านการพัฒนาบุคลากร 4. ด้านการประเมินผลการสอน

ปัญหาจากการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนส่วนใหญ่ ได้แก่ การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและครูต้องปรับกลยุทธ์การสอน การปรับแผนการสอนตามสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาครูของผู้บริหาร การพัฒนาการเรียนการสอนตามความสนใจของครู ครูผู้สอนขาดเทคนิคในการกำหนดวิธีการในการประเมินผลที่เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน

นิคม นิธิปริชา (2543) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การนิเทศภายในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้แบบสอบถาม ในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ประจำปีการศึกษา 2542 จำนวน 381 คน ผลการวิจัยพบว่า

สภาพการดำเนินการตามกระบวนการนิเทศภายในของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในการปฏิบัติงาน 5 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ การวางแผน การนิเทศภายใน และการปฏิบัติการนิเทศภายใน ขั้นตอนที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางมี 2 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างสื่อ เครื่องมือ และพัฒนาวิธีการนิเทศ และการประเมินผล และรายงานผลการนิเทศ สำหรับปัญหาที่พบมากในการดำเนินงาน ได้แก่ ขาดการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้คุณภาพ ขาดการกำหนดรายละเอียดขั้นตอนในการทำงาน ขาดการจัดระบบข้อมูลที่ต้องเป็นปัจจุบัน งบประมาณมีจำกัดไม่เพียงพอ ขาดความรู้ความเข้าใจการสร้างสื่อ เครื่องมือเพื่อใช้ในการนิเทศ การกำกับติดตาม ควบคุมดูแล ขาดความต่อเนื่องไม่ทั่วถึง บุคลากรขาดทักษะการนิเทศ การประเมินไม่ครบทั้งกระบวนการ

สาธิตี เลิศอัคฆมากร (2544) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาการจัดการนิเทศครูเครือข่ายของครูแกนนำตามโครงการส่งเสริมและพัฒนาครูแกนนำเพื่อเป็นครูต้นแบบปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถาม ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ครูแกนนำในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 607 คน ผลการวิจัยพบว่า การเตรียมการจัดการนิเทศ พบว่า ครูแกนนำ มีการวางแผนการจัดการนิเทศโดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานหรือสภาพปัจจุบันจาก ข้อมูลปัญหาและความต้องการการจัดการเรียนการสอนของครูเครือข่าย มีการเตรียมบุคลากรโดยการจัดการนิเทศครูเครือข่ายร่วมกับครูแกนนำคนอื่นๆ การเตรียมกำหนดช่วงเวลาการนิเทศจะพิจารณาจากความพร้อมของครูเครือข่ายที่จะรับการนิเทศ มีการจัดทำตารางการนิเทศครูเครือข่ายโดยการนเทศเดือนละ 1 ครั้ง/คน ปัญหาที่พบ คือ ครูมีความกังวลว่าต้องเพิ่มภาระงาน ครูแกนนำไม่ได้รับการยอมรับจากครูเครือข่าย และทั้งครูเครือข่ายและครูแกนนำมีภาระงานมาก การดำเนินการนิเทศ พบว่า เทคนิคการนิเทศในห้องเรียน คือ การสังเกตการสอน เทคนิคการนเทศนอกห้องเรียน คือ การปรึกษาหารือ เรื่องที่ดำเนินการนิเทศ คือ วิธีการสอน เทคนิคการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการติดตามนิเทศระหว่างดำเนินการนิเทศและมีการสอบถามให้คำแนะนำแก่ครูเครือข่ายโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการในครั้งต่อไป ปัญหาที่พบ คือ ขาดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการนเทศ และครูแกนนำมีเวลาในการนเทศติดตามน้อย การประเมินผลการจัดการนิเทศ พบว่า มีการประเมินผลในช่วงหลังการดำเนินการ เครื่องมือในการประเมินผล คือ แบบสอบถาม ครูแกนนำทราบผล จากการสังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครูเครือข่ายหลังได้รับการนิเทศ ปัญหาที่พบ คือ ครูแกนนำขาดความรู้ความเข้าใจในการประเมิน และ ไม่ได้รับความร่วมมือในการประเมิน

จური ขัยยัง (2546) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การนิเทศภายในของครูโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้แบบสอบถาม ในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูปฏิบัติการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอ พระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 371 คน ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานการนิเทศภายในของครูโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล ส่วนปัญหา ด้านการปฏิบัติงานการนิเทศภายในอยู่ในระดับสูงสุด คือ ปัญหาการติดตามควบคุมกำกับ การปฏิบัติงานไม่ต่อเนื่อง รองลงมาคือ การประเมินผลไม่ต่อเนื่องและไม่มีเก็บข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบ

ศิริพงษ์ อังสุจินดา (2546) ได้ทำการวิจัย เรื่อง กระบวนการนิเทศในโรงเรียนเอกชนที่ ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยใช้แบบสอบถามตามทฤษฎีของแฮร์ริส (Harris) ในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ผลการวิจัย พบว่า 1.กระบวนการนิเทศในโรงเรียนเอกชนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และแต่ละขั้นตอนอยู่ในระดับมาก 2.แนวทางเสริมสร้างคุณภาพกระบวนการนิเทศในโรงเรียนเอกชนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาจากการสัมภาษณ์ ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 5 โรงเรียนที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนของกระบวนการนิเทศ คือ การศึกษาสภาพปัญหาโดยการร่วมกันทำจัดทำ SWOT Analyzed การจัดลำดับความสำคัญ โดยการ จัดประชุมร่วมกันกำหนดเป้าหมาย การออกแบบวิธีการทำงาน โดยการจัดทำโครงการร่วมกันใช้ กระบวนการบริหาร (P-D-C-A) การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากที่สุด การประสานงานมุ่งเน้นคน เวลา วัสดุอุปกรณ์ให้ประสบความสำเร็จและการอำนวยความสะดวกในการแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดกฎระเบียบ

บุษยามา คำกระ (2546) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษา เอกชน เขตการศึกษา 4 โดยใช้แบบสอบถามในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูใหญ่ และผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ จำนวน 110 คน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาเอกชน เขตการศึกษา 4 ส่วนใหญ่ดำเนินการนิเทศภายในครบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรในเรื่อง การประสานงานและอำนวยความสะดวกในการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดการเรียนการสอนในเรื่อง การส่งเสริมให้ครูศึกษาหลักสูตร แบบเรียน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาบุคลากรในเรื่องการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ครูมีความกระตือรือร้น ด้านการวัด และการประเมินผลในเรื่องการสนับสนุนให้ครูนำผลการประเมินมาปรับปรุงเทคนิคการสอน

ส่วนปัญหาที่พบคือ ไม่มีการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร ไม่มีการวางแผนการจัดการเรียนการสอน ไม่มีการแนะนำแหล่งวิชาการแก่ครูและการเก็บบันทึกผลการประเมินไม่เป็นระเบียบ

ทองหล่อ คุ่มทองคำ (2546) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การปฏิบัติงานนิเทศภายในของกลุ่มนิเทศโรงเรียนวัดมะเกลือ โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศของกลุ่มผู้นิเทศ ตามแนวคิดทางการนิเทศของกลิดแมนและคณะ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูโรงเรียนวัดมะเกลือ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำนวน 34 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. การปฏิบัติงานภายในของกลุ่มนิเทศโรงเรียนวัดมะเกลือ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยการปฏิบัติงานนิเทศ ด้านการพัฒนาหลักสูตรอยู่ในระดับมากที่สุด และการปฏิบัติงานนิเทศด้านการวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับมากเป็นลำดับสุดท้าย 2. ความเห็นของการปฏิบัติงานนิเทศภายในของกลุ่มผู้นิเทศโรงเรียนวัดมะเกลือตามแนวคิดของกลุ่มผู้นิเทศและกลุ่มครูผู้สอนไม่แตกต่างกัน 3. แนวทางการปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียนที่ต้องการ อันดับแรกคือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ รองลงมาคือ การพัฒนากลุ่ม

วีระชาย กำเนิดมณี (2546) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การนิเทศภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้แบบสอบถามในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 260 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา มีการปฏิบัติงานนิเทศภายในตามกระบวนการนิเทศภายในของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ครบทั้ง 5 ขั้นตอน คือ การศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน การวางแผนการนิเทศ การสร้างสื่อ เครื่องมือและพัฒนาวิธีการนิเทศ การปฏิบัติการณ์นิเทศ และการประเมินผล รายงานผลการนิเทศส่วนมากผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่มีการปฏิบัติมากแทบทุกเรื่อง ผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กมีการปฏิบัติน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ สำหรับปัญหาที่พบมาก ได้แก่ ขาดการวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้คุณภาพ การจัดระบบข้อมูลไม่เป็นปัจจุบัน ขาดนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่จะใช้เพิ่มพูนความรู้แก่ผู้นิเทศ การกำกับติดตาม ควบคุมดูแล และช่วยเหลือไม่มีความต่อเนื่อง

สดไศ ศรีสวัสดิ์ (2546) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 205 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียนครบทั้ง 5 ด้าน คือ

1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการสอนส่งเสริมให้ครูจัดห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาที่พบคือครูผู้สอนบางคนไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนที่ใช้อยู่ให้ดีขึ้น
2. ด้านการพัฒนาบุคลากร ส่งครูเข้าร่วมประชุมสัมมนา เพิ่มพูนความรู้ ปัญหาที่พบคือ ครูขาดความกระตือรือร้นในการเพิ่มพูนความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง
3. ด้านสื่อการเรียนการสอน โดยการสำรวจความต้องการการใช้สื่อของครูในโรงเรียน เพื่อจัดหาสื่อให้ตรงตามความต้องการของครู ปัญหาที่พบคือครูขาดความคิดสร้างสรรค์ในการจัดหาวัสดุท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน
4. ด้านการอำนวยความสะดวกและบริหารด้านอื่น จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน หรือปฏิทินการปฏิบัติงาน ปัญหาที่พบคือโรงเรียนไม่มีงบประมาณเพียงพอในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ
5. ด้านการประเมินผลการสอนโดยสังเกตพฤติกรรมการสอนของครู ปัญหาที่พบคือครูไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของการประเมินผลการสอน

จินตนา เสงจันทร์ (2547) ได้ทำการวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการปฏิบัติงานนิเทศของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนเบ็ญไพโร – คุ้มพะยอม สปอ.บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศของกลุ่มผู้นิเทศ ตามแนวคิดทางกรณีศึกษาของกลิตแมนและคณะ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารและครูในกลุ่มโรงเรียนเบ็ญไพโร – คุ้มพะยอม สปอ.บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 93 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. พฤติกรรมในการปฏิบัติงานนิเทศทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าการปฏิบัติงานนิเทศทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับได้ดังนี้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การพัฒนากลุ่ม การช่วยเหลือครูโดยตรง การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาหลักสูตรและยังพบว่าความช่วยเหลือครูโดยตรงและการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาหลักสูตรและยังพบว่าความช่วยเหลือครูโดยตรงและการพัฒนาบุคลากรมีระดับการปฏิบัติงานเท่ากัน

2. ความต้องการรับการนิเทศของครูผู้สอน พบว่าครูมีความต้องการรับการนิเทศจากผู้บริหารในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าการรับการนิเทศทุกงานในระดับมาก โดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการช่วยเหลือครูโดยตรง ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ด้านการพัฒนาบุคลากรและด้านการพัฒนากลุ่ม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการนิเทศในงาน 5 ด้าน เป็นดังนี้ 1. การช่วยเหลือครูโดยตรง ผู้บริหารควรนิเทศอย่างสม่ำเสมอ ควรให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้ครูได้ทราบจุดที่ต้องพัฒนา 2. การพัฒนากลุ่มผู้บริหารควรส่งเสริมความสัมพันธ์ในกลุ่ม บรรยากาศการทำงานและการมีส่วนร่วม 3. การพัฒนาหลักสูตร ผู้บริหารควรให้ความสำคัญของหลักสูตรควรประชุมสัมมนา

การจัดทำหลักสูตร รวมทั้งมีการติดตามประเมินผล 4. การพัฒนาบุคลากร ควรมีแผนในการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพ 5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการควรจัดวิทยากรที่มีความรู้มาให้คำแนะนำและผู้บริหารควรมีความรู้ด้านการวิจัยเพื่อให้สามารถให้คำปรึกษาแก่ครูได้

จิระศักดิ์ ยิ่งเกศรา (2547) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การนิเทศภายในโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารโรงเรียนดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า มีการนิเทศภายในโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเก้านาดังต่อไปนี้ 1. การพัฒนาหลักสูตร 2. การจัดระเบียบการเรียนการสอน 3. การบริหารบุคลากร 4. การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก 5. การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ 6. การฝึกอบรมครูประจำการ 7. การประชุมพิเศษครูใหม่ 8. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และ 9. การประเมินผลการสอน คะแนนสูงสุดในแต่ละด้าน ได้แก่ 1. ต้องการสร้างความเข้าใจแก่คณะครูในการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2. ส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข 3. จัดครูเข้าสอนตามความถนัด และความสามารถสอดคล้องกับผู้เรียน 4. จัดหาและอำนวยความสะดวก ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์อย่างเพียงพอ ตามความจำเป็น 5. ส่งเสริมให้ครูพัฒนาบำรุงรักษา และจัดเก็บสื่อวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นระบบสะดวกต่อการนำไปใช้งาน 6. จัดประชุม อบรมครูให้มีความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 7. สร้างกำลังใจให้ครูใหม่เห็นคุณค่าของตนเอง 8. สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ปกครองมีต่อโรงเรียนโดยให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของบุตรหลาน และ 9. ประเมินผลตามสภาพจริง ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลางมีเพียงหนึ่งด้าน คือด้านการบริการพิเศษแก่ครู โดยมีกิจกรรมที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดให้มีมุมหนังสือ

มาลี กิจเจริญ (2548) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การนิเทศภายในโรงเรียนเอกชน สังกัดอัครสังฆมณฑล กรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ จำนวน 36 คน และครูหัวหน้ากลุ่มสาระ จำนวน 288 คน ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการพัฒนาหลักสูตร 2. ด้านการจัดการเรียนการสอน 3. ด้านการบริหารงานบุคคล 4. ด้านการประเมินผล 5. ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการและครูหัวหน้ากลุ่มสาระดำเนินงานในระดับมากเกือบทุกรายการ ยกเว้นด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนซึ่งผู้ช่วยฝ่ายวิชาการมีการดำเนินการในระดับปานกลาง ส่วนความคาดหวังของการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ

มีความคาดหวังในระดับมากที่สุด ในด้านการจัดระบบการเรียนการสอน ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการประเมินผล ส่วนครูหัวหน้ากลุ่มสาระมีความคาดหวังในระดับมากที่สุดเฉพาะในด้านการจัดการเรียนการสอน นอกนั้นทั้งผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ และครูหัวหน้ากลุ่มสาระมีความคาดหวังในระดับมาก

โสภานิต เบ็ญจวิไลกุล (2548) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การนิเทศภายในโรงเรียนที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของครูจังหวัดนนทบุรี โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอน จำนวน 367 คน ผลการวิจัยพบว่า การนิเทศภายในโรงเรียนที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของครูจังหวัดนนทบุรี ด้านพัฒนาหลักสูตรที่พึงประสงค์เป็นอันดับแรกคือ ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดแผนการเรียนการสอนของโรงเรียนให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมและท้องถิ่น ด้านการจัดระบบการเรียนการสอนที่พึงประสงค์เป็นอันดับแรกคือ อบรมการปฏิบัติการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มกระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา ด้านการบริหารบุคลากรที่พึงประสงค์เป็นอันดับแรกคือ จัดทำทะเบียนประวัติบุคลากร ด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่พึงประสงค์เป็นอันดับแรกคือ จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สะอาดสวยงามร่มรื่นน่าอยู่ ด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่พึงประสงค์อันดับแรกคือ ส่งเสริมให้ครูเข้ารับการฝึกอบรมทางวิชาการเพื่อความก้าวหน้า ด้านการปฐมนิเทศครูใหม่ที่พึงประสงค์อันดับแรกคือ ประชุมให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและความเข้าใจในการปฏิบัติงานแก่ครูใหม่ ด้านการจัดบริการพิเศษแก่ครูที่พึงประสงค์อันดับแรกคือ การจัดสวัสดิการละอำนวยการอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อเอื้อต่อการทำงานของครู ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่พึงประสงค์อันดับแรกคือ ประชุมเกี่ยวกับการเชิญผู้นำท้องถิ่นมาร่วมเป็นกรรมการในโรงเรียน ด้านการประเมินผลที่พึงประสงค์อันดับแรก คือ อบรมการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริงจากเพิ่มสะสมงาน